

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2007-08-20

UDK 316.653:314.7

MNENJA O MIGRANTIH V TISKU: POTREBA PO KOREKTIVU JAVNOMNENJSKEGA RAZISKOVANJA

Mojca PAJNIK

Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije, SI-1000 Ljubljana, Metelkova 6
e-mail: mojca.pajnik@mirovni-institut.si

IZVLEČEK

Na podlagi diskurzivne analize mnenj o migrantih in migracijah v slovenskih tiskanih medijih in z analizo objavljanja rezultatov javnomnenskih raziskav o tej temi v medijih besedilo preverja domnevo, da javnomnenske raziskave ne obravnavajo v dovolj veliki meri različnosti mnenj. Analiza komentarjev in pisem bralcev na temo migracij in medijskih besedil, ki obravnavajo rezultate javnomnenskih raziskav o tej temi, pokaže na heterogenost v procesu nastajanja mnenj. Na podlagi izsledkov analize besedilo tematizira potrebo po oblikovanju metodoloških korektivov k proučevanju javnega mnenja – za ugotavljanje različnosti mnenj in za bolj točno razumevanje javnega mnenja.

Ključne besede: javno mnenje, anketno raziskovanje, diskurzivna analiza, metodološki korektiv, migracije

OPINIONI SUI MIGRANTI NELLA STAMPA: NECESSITÀ DI UNA CORREZIONE NEI SONDAGGI

SINTESI

In base all'analisi discorsiva delle opinioni sui migranti/sulle migrazioni nella stampa slovena e con l'analisi della pubblicazione dei risultati dei sondaggi su questo tema nei media, l'articolo verifica l'ipotesi che i sondaggi non prendano sufficientemente in considerazione la varietà di opinioni. L'analisi dei commenti e delle lettere dei lettori sul tema delle migrazioni e sui testi presentati dai media che commentano i risultati dei sondaggi su questo tema, riflette l'eterogeneità nel processo di formazione delle opinioni. Sulla base dei risultati dell'analisi il testo tematizza il bisogno di formulare correzioni metodologiche nello studio dell'opinione pubblica – per poter cogliere la varietà di opinioni e per una comprensione più precisa dell'opinione pubblica.

Parole chiave: opinione pubblica, sondaggi, analisi discorsiva, correttivo metodologico, migrazioni

V besedilu izhajamo iz teze, da je javno mnenje spremenljiv fenomen, ki ga longitudinalno anketno raziskovanje ne more vedno preverljivo opredeliti. Izhodišče je, da se javno mnenje oblikuje v odvisnosti od različnih procesov nastajanja mnenj, ki potekajo v javnosti. Z obravnavo mnenj v tiskanih medijih na podlagi analize besedil o izbrani temi – migracijah – in z analizo medijskih poročil o rezultatih javnomnenskih raziskav o tej temi besedilo izpostavi potrebo po oblikovanju metodoloških korektivov longitudinalnega anketnega raziskovanja. Izpostavljena je potreba po proučevanju javnega mnenja na podlagi povezovanja pojavljanja mnenj v medijih in ugotovljenih mnenj na podlagi javnomnenskega raziskovanja – za bolj točno razumevanje javnega mnenja.

Mediji niso zgolj prostor za pojavljanje mnenj, tudi ne zgolj ogledalo dogajanja v družbi, ampak tudi aktivni sooblikovalec javnega mnenja. Proučevanje medijskih vsebin na podlagi analize besedil ima potencial, da pokaže na različnost nastajanja mnenj, ki jih javnomnensko raziskovanje – še posebej v primeru kompleksnih, konfliktnih tem – ne zmore pojasniti v zadovoljivi meri. Anketna vprašanja so pogosto pomanjkljivo formulirana, ker izstopajo iz referenčnega okvira, ki ga izgrajuje z mediji prežeto javno življenje. Pomen metodološkega korektiva je predvsem v tem, da z upoštevanjem diverzificiranosti mnenj opozori na potrebo po ustreznejši definiciji tem, ki se v javnosti pojavljajo kot konfliktna tema. Anketno raziskovanje ne odraža v celoti javnega mnenja, pogosto ne zaobjame interaktivnosti pri oblikovanju mnenj in tudi zapostavlja mnenja, ki se oblikujejo na druge načine in v različnih kontekstih družbenega življenja; lahko tudi izključuje ali marginalizira določena mnenja (Blumer, 1948; Bourdieu, 1972/1979; Hansen, 1995). Izpostavljenost potrebe po oblikovanju korektiva longitudinalnega anketnega raziskovanja v tem besedilu gre razumeti kot prispevek k proučevanju javnega mnenja, ki opozarja na potrebno stopnjo senzibilizacije v definiciji neke teme in njeni obravnavi. Ugotovljamo, da je korektiv mehanizem za bolj točno obravnavo mnenj, ker upošteva, da ta nastajajo na različne načine in niso zgolj odraz javnega mnenja kot seštevka individualno izraženih mnenj.

Javnomnensko glasovanje se sicer od empiričnega mnenskega raziskovanja – to je usmerjeno v razvijanje mnenskega raziskovanja kot metode – praviloma razlikuje po tem, da je tržno usmerjeno, pogosto zasnovano na ideoloških temeljih in podrejeno interesom političnih in ekonomskih elit. Ne samo načrtovalci javnomnenskega glasovanja, ampak tudi mnenski raziskovalci postajajo vse bolj odvisni od tržnih interesov, zaradi česar je meja med obema vse teže določljiva. Tudi mnensko raziskovanje je zaradi velikih stroškov vse bolj odvisno od kapitala, s čimer se oddaljuje od kritične refleksije (Splichal, 1997, 285, 296). Razlike postanejo še manj

razvidne, če upoštevamo medijsko pojavljanje rezultatov obeh vrst raziskav. V medijih namreč izsledke obojih raziskav pogosto interpretirajo pomanjkljivo. Mediji ne navajajo, denimo, podatkov o vzorcu raziskave, o naročniku, prav tako velikokrat ne najdemo informacij o vprašalniku, rezultati niso opremljeni z informacijo o omejenosti pojasnjevalne vrednosti tako pridobljenih mnenj in podobno.

Empirična analiza v tem besedilu pokaže, kako rezultati anketnega raziskovanja odsevajo zgolj del tega, kar se nanaša na javno mnenje. Zato bi jih morali, kot poudarja Herbst (1993, 162), uporabljati predvsem kot dopolnilo ali kot enega od indikatorjev za razpravo in ne kot končno mnenje o neki temi. Pojavljanje rezultatov v medijih običajno ne sledi tej potrebi. Ko je Albig pisal o spreminjanju kot o značilnosti mnenja, se je spraševal, v kolikšni meri glasovanja, kot so predstavljena v tisku, dejansko izražajo splošna razpoloženja. "Kateri deli populacije niso reprezentirani?" je bilo vprašanje, ki ga je postavil v razmislek (Albig, 1939, 225). Spremenljivost in fluidnost sta pomembni lastnosti mnenja (Albig, 1939; Arendt, 1972/2003), ki ju anketne raziskave javnega mnenja težko zaobjamejo. Javno mnenje "ni statično, ampak je v nastajanju (*in flux*), saj se v razpravo vpeljujejo novi elementi" (Albig, 1939, 4). V tej luči je to besedilo prispevek za oblikovanje korektivov javnomnenskega raziskovanja, ki odpirajo prostor za obravnavo več različnih oblik in načinov nastajanja mnenj o določeni temi. Besedilo se v skladu s to idejo osredotoča na analizo mnenj z upoštevanjem procesa nastajanja mnenj v različnih kontekstih "mnenja" o migracijah kot izbrani konfliktni temi.

O METODOLOGIJI IN VZORCU

V nadaljevanju predstavljamo izsledke diskurzivne analize medijskih besedil o migrantih, objavljenih v slovenskih tiskanih medijih v obdobju 2001–2003, da bi pokazali na večdimenzionalnost nastajanja mnenj in na njihovo heterogenost. Za enoto vzorca obravnavamo interpretativna žanra – komentar in pismo bralcev – na temo migrantov/migracij, pri čemer se analiza osredotoča na obravnavo izbranih dimenzij konfliktnosti teme. V besedilu obravnavamo tudi pojavljanje rezultatov javnomnenskega raziskovanja o tej temi v medijih, pri čemer se razprava osredotoča na rezultate obeh analiz tako, da pokaže na nujnost korekcijske obravnave mnenj. Analiza zajema naslednje ravni:

1. Obravnava vsebinskega konteksta, v katerem se o temi razpravlja: denimo migranti kot grožnja Sloveniji, prehajanje/nadzorovanje meje, ksenofobija. Zanimajo nas različne pojavne oblike teme, to je tema kot vprašanje, kot problem in kot nasprotna ocena razmer. Obenem bomo proučevali pojavljanje teme glede na aktualna dogajanja v družbi in preverjali tezo, da se izbrana tema v medijih pojavlja v odvisnosti od aktualne

družbene relevantnosti, povezane z "dogodkovnostjo"¹ teme.

2. Identifikacija javnega značaja teme: ugotavljali bomo, kdo se pojavlja kot akter in v kakšnem kontekstu izrekanja, s čimer bomo osvetlili dimenzije konfliktnosti migracij, kot so prikazane v medijih.

3. Obravnava raziskav javnega mnenja in primerov javnomnenskega raziskovanja na temo migracij: ovrednotili bomo pojavljanje teme v raziskavah in ugotavljali, kako se izsledki raziskav pojavljajo v tiskanih medijih.

4. Na podlagi analiz komentarjev in pisem bralcev ter poročanja medijev o izsledkih javnomnenskih raziskav na temo migrantov bomo pokazali na potrebo po oblikovanju nastavkov za metodološki korektiv anketnega raziskovanja.

Besedila za analizo mnenj smo določili v dveh fazah analize na podlagi dveh baz podatkov.² Ker se besedilo posveča analizi mnenj, smo v izbor vključili interpretativna besedila, to je komentarje in pisma bralcev, objavljene v slovenskih tiskanih medijih v obdobju 2001–2003. Prvi izbor je bil opravljen na podlagi pojavitve ključne besedne zveze "ilegalni prehodi meje" (baza UVI – Urad vlade za informiranje). V tej fazi je bilo v analizo vključenih 35 besedil (od tega 25 komentarjev in deset pisem bralcev³). Izbor besedil je bil dopolnjen z vključitvijo dodatnih ključnih besed: "begunci", "ilegalci", "integracija tujcev", "migracije delovne sile", "slovensko približevanje EU s področja migracijske zakonodaje" (baza IOM – International Organization for Migration). V analizo je bilo tako vključenih še dodatnih 26 besedil (23 komentarjev in tri pisma bralcev). V bazah so se pojavljala različna besedila, kar je mogoče pojasniti z izborom ključnih besed. V prvem naboru besedil so vsa besedila neposredno vezana na izbrano temo. Med besedili, zbranimi v drugi fazi, pa so tudi tista s širšo vsebino, ki se na migracije nanašajo bolj posredno (denimo vprašanje prehodnih obdobji za Slovenijo na področju prostega pretoka ljudi, vprašanje tihotapljenja ljudi in drugo).

V prvem izboru besedil je bila za kriterij postavljena pojavitve ključne besedne zveze "ilegalni prehodi meje", kljub temu da številni avtorji (Benhabib, 2004; Honig, 2001; Balibar, 2004) problematizirajo uporabo besede "ilegalen". Uporaba te besede je v obravnavah sodobnih migracij neustrezna, ker migracije reducira na kršenje zakona. Kritiki (prav tam) pravijo, da je fenomen potrebno obravnavati s kontekstualiziranim proučevanjem mo-

tivov migriranja, z analizo družbenega položaja posameznika/posameznice v novem okolju po migraciji, tudi s kritično analizo migracijskih politik sodobnih nacionalnih držav. Oznaka "ilegalen" je zelo pogosta pri medijski obravnavi prehodov meje, še pogosteje pa se pojavlja v medijskem poročanju o migrantih, ki so poimenovani kot "ilegalni" migranti ali "ilegalci". Takšno poimenovanje se je pokazalo kot razpoznavna skupna praksa medijskega poročanja v različnih evropskih državah (EUMC, 2002). Pojavitev ključne besede "ilegalni prehodi meje" se je kot kriterij izbora besedil pokazala za smiselno predvsem zaradi pogostosti tovrstne obravnave migracij, ki so jo v analizi poročanja slovenskih tiskanih medijev o migrantih nekateri avtorji že ugotavljali in problematizirali (Jalušič, 2001; Erjavec, 2003; Mihelj, 2004). Za vključitev besede "ilegalen" smo se odločili ne samo zaradi pogostosti uporabe v medijskih diskurzih, ampak tudi v percepcijah prebivalstva (Pajnik, Lesjak-Tušek, Gregorčič, 2001; Drolc, 2005). Prehodi meje so vključeni zaradi tesne povezanosti sodobnih migracijskih trendov z mejnimi režimi, v evropskem prostoru na primer s schengenskim režimom. Zaradi večplastnosti sodobnih migracij, ki presegajo vprašanja meje in njene prehodnosti, pa je izbor besedil (baza UVI) dopolnjen z vključitvijo še nekaterih ključnih besed (baza IOM).

Novinarska besedila, zbrana s pomočjo obeh baz podatkov, smo združili in v analizi obravnavali skupaj (tabela 1). Iz tabele je razvidno, da je bilo največ besedil objavljenih v dnevnikih, Delu, Dnevniku in Večeru, skupaj 45 besedil oziroma 73,8 odstotka, po tri besedila so bila objavljena v tednikih 7D in Magu, po dve v Demokraciji, Družini, Mladini in Nedelu, v drugih medijih je bilo objavljeno po eno besedilo. Največ od 48 komentarjev, petnajst (31,3 odstotka), je bilo objavljenih v Delu, sledi Dnevnik z devetimi komentarji (18,8 odstotka). V Dnevniku je bilo objavljenih tudi največ pisem bralcev, šest od trinajstih.

V analiziranem obdobju je bilo na temo migracij objavljenih relativno malo komentarjev, 48.⁴ Zanimalo nas je, ali nizko število komentarjev odraža dejansko medijsko nepokritost teme. Da bi to ugotovili, smo pregledali bazo izbranih člankov (IOM). Pokaže se, da je bilo v obdobju 2001–2003 objavljenih 741 novinarskih člankov različnih informativnih in interpretativnih žanrov (poročilo, vest, fotovest, reportaža, informativni članek, intervju, komentar in pismo) (tabela 2).

1 Reprezentacije teme v medijih določajo specifični dogodki, vezani na prostor in čas.

2 Baza podatkov UVI vključuje 28 tiskanih medijev (dnevnikov, tednikov, štirinajstdnevnikov, mesečnikov), baza podatkov IOM pa 21, od tega je 19 medijev v obeh bazah.

3 V dveh primerih je šlo za objavo istega pisma bralcev v dveh različnih medijih. V analizi je vključena prva objava pisma (gl. besedilo pod zaporednima številčkama B14 in B31 v seznamu medijskih besedil).

4 Število je nizko, še posebej, če ga primerjamo s številom komentarjev na temo Evropske unije (n = 755), odnosov s Hrvaško (n = 531) in sodstva (n = 229), objavljenih v istem obdobju (več v Pinter et al., 2004).

Tabela 1: Deleži objav (komentarji in pisma bralcev) v obdobju 2001–2003 glede na medij objave (vir: UVI in IOM).

Table 1: Shares of comments and reader's letters in 2001 through 2003 by medium of publication (Sources: Government Communication Office and International Organization for Migration).

Množični medij	Frekvenca
7D	3
Delo	15
Demokracija	2
Dnevnik	15
Dolenjski list	1
Družina	2
Finance	1
Jana	1
Gorenjski glas	1
Mag	3
Mladina	2
Nedeljski dnevnik	1
Nedelo	2
Slovenske novice	1
Svobodna misel	1
Večer	10
Skupaj	61

Tabela 2: Delež novinarskih besedil o migrantih različnih žanrov glede na leto objave.

Table 2: Share of journalistic texts of different genres on migrants by year of publication.

Leto	Frekvenca
2001	265
2002	333
2003	143
Skupaj	741

Delež komentarjev in pisem znaša 6,8 odstotka vseh objavljenih člankov. Kljub nizkemu odstotku vsebinski poudarki pokažejo, da so komentarji zajeli bistvene vsebinske premike na področju migracij v slovenski družbi v obdobju analize. Besedila, objavljena leta 2001, se osredinjajo na vprašanja, povezana s takrat aktualnim Centrom za odstranjevanje tujcev v Ljubljani, s protesti krajanov in ksenofobijo, v letu 2002 pa komentatorji največ pozornosti posvečajo sojenju J. L. zaradi tihoapljenja migrantov. Zaradi majhnega števila komentarjev in pisem bralcev je vsebinski poudarek besedil za leto 2003 težje določiti. Pokaže se, da se besedila osredinjajo na nekatera aktualna politična vprašanja,

povezana z vstopom Slovenije v EU, na primer na vprašanje migracij v povezavi s trgovino dela.

Tezo o odvisnosti pojavljanja teme migranti/migracije v medijih od aktualne družbene relevantnosti, povezane z "dogodkovnostjo", je mogoče preverjati že na podlagi vzorca. Največ komentarjev in pisem bralcev je bilo namreč objavljenih v začetku leta 2001, ko se je tema konec leta 2000 prvič v povečanem merilu pojavila na medijski agendi (tabela 3).

Tabela 3: Deleži objav glede na leto objave.

Table 3: Shares of published texts by year of publication.

Leto	Frekvenca	Odstotek
2001	50	82
2002	9	14,7
2003	2	3,3
Skupaj	61	100

Velika večina besedil, kar 82 odstotkov, je bila objavljena leta 2001. Med 50 besedil iz leta 2001 jih je bilo kar 39, to je 64 odstotkov vseh besedil v analiziranem obdobju oziroma 78 odstotkov besedil iz leta 2001, objavljenih v prvih treh mesecih tega leta. Ti rezultati potrjujejo nekatera dognanja (Jalušič, 2001; Pajnik, Lesjak-Tušek, Gregorčič, 2001; Lipovec Čebren, 2002; Mihelj, 2004), da je bilo prvih nekaj mesecev leta 2001 obdobje najbolj intenzivnega medijskega poročanja o proučevani temi.⁵

To je bilo hkrati obdobje številnih polemik, v katere so se vključevali različni akterji, poleg medijev vladne institucije, predstavniki ministrstev, nevladne organizacije in posamezniki. Dogodkov, povezanih s temo, je bilo v tem obdobju več: razkritje stenice v Centru za tujce v Ljubljani skupaj z ocenami o nehygienskih razmerah v Centru, organiziranje vaških straž v nekaterih krajih po Sloveniji, na primer "civilne iniciative" v Šiški v Ljubljani ali v Vidoncih in na Blokah, policijske akcije na mejah. Temu je sledila manifestacija v podporo migrantom, ki jo je 21. februarja organiziral Urad za intervencije, in pozivi k strpnosti nekaterih nevladnih organizacij in posameznikov.

Intenziteta pojavljanja proučevane teme je odvisna od dogodkov, kar je mogoče pojasniti z upadom števila medijskih prispevkov po prvem trimesečju v letu 2001. V obdobju od 31. marca do konca leta je bilo namreč objavljenih le 11, to je 21,6 odstotka od vseh 50 besedil iz leta 2001.⁶ Tudi med temi je bila velika večina besedil povezanih s pojavitvijo specifičnega dogodka, naj-

5 Tema se je v medijih prvič intenzivneje pojavila konec leta 2000, ko je bilo v 35 dneh v tiskanih medijih objavljenih kar 162 novinarskih besedil.

6 Jalušič (2001, 21) podobno ugotavlja, da je bila po tem obdobju pozornost javnosti preusmerjena na druge teme, vezane denimo na napovedani referendum o oploditvi z biomedicinsko pomočjo.

več z zahtevo EU po prehodnih obdobjih za prost pretok delovne sile za države kandidatke. Med enajstimi prispevki jih je sedem oziroma 63,6 odstotka obravnavalo to zahtevo EU. Dogodkovno odvisnost potrjujejo tudi besedila iz leta 2002: med sedmimi komentarji so bili štiri taki, ki so obravnavali aktualno sojenje J. L. zaradi tihotapljenja ljudi. Odvisnosti pojavljanja teme od posamičnih dogodkov ne potrjuje zgolj znatno povečano število objav v času aktualnosti/odmevnosti specifičnega dogodka, ampak tudi vsebinska analiza. Pokazalo se je, da so omenjeni dogodki pogosto povod za objavo komentarjev ali pisem bralcev, v katerih se avtorji bodisi omejujejo na obravnavo posamičnega dogodka bodisi predstavijo širše pojavnne dimenzije teme.

DISKURZIVNE ZNAČILNOSTI IN KONFLIKTNOST MIGRACIJ

Migracije so kot tema pojavljanja v medijih konfliktna tema, v katero vstopajo različni akterji na različne načine, ki so med seboj v bolj ali manj konfliktnih razmerjih. Mnenja, podana v komentarjih in pisnih bralcev, se teme lotevajo z osvetlitvijo konfliktnih dimenzij. Konflikt definiramo kot omenjeno nasprotje med stališči, ocenami dogodkov, dejstev in tudi med dejanji o nekem skupnem objektu pozornosti, pri čemer a) sta identificirani vsaj dve strani oziroma vsaj dva akterja, ki sta vanj dejansko vpletena oziroma se nanašata na skupni objekt, ali b) so omenjena tudi nasprotja med prihodnjim delovanjem, napovedmi in obljubami o nekem skupnem objektu pozornosti ali pa c) neka tretja oseba predvideva, da bo konflikt med akterji o nekem skupnem objektu pozornosti šele nastal (Pinter, 2004).

Kvalitativna analiza medijskih besedil izhaja iz definicije migracij kot konfliktnih teme, mnenja, o kateri se pojavljajo v obliki konkretnih vprašanj, dilem, ki konfliktnost sprožajo in jo razrešujejo. Izhajamo iz predpostavke, da mnenja odražajo konfliktnost teme, pri čemer analiza upošteva značilnosti konflikta in se osredotoča na proučevanje njegovih različnih dimenzij. Konfliktnost teme je predmet preučevanja skupaj s konfliktnostjo med akterji, dimenzije konflikta pa so analizirane skupaj z razpravo o vsebinskem kontekstu pojavljanja besedil. Analiza besedil upošteva značilnosti kritične diskurzivne analize (Fairclough, 1992; van Dijk, 1991), ki ni "nepolitična" v pomenu, da bi se distancirala od realnosti predmeta obravnave. Nasprotno, gre za metodo z mobilizacijskim potencialom, ki daje poudarek kontekstualnemu in interpretativnemu pristopu k branju besedil. Diskurzivni pristop posveča pozornost razkrievanju nekaterih implicitnih vidikov konstrukcije pomena

in je naravnani k upoštevanju družbene realnosti oziroma širših okoliščin, ki okvirjajo pojavljanje in razumevanje določene družbeno-politične teme.

Analiza pokaže, da komentarji in pisma bralcev največkrat obravnavajo različne vsebinske dimenzije teme, tako da izpostavijo konfliktnost. Nekatera besedila obravnavajo več pojavnih dimenzij migracij in prikazujejo konfliktnost med več akterji. Tudi ko avtor ali avtorica besedilo v izhodišču poveže s specifičnim dogodkom, se največkrat dotakne več različnih vsebinskih poudarkov. V besedilih, na primer, ki obravnavajo vprašanje vaških straž, se pojavljajo tudi druge dimenzije teme, ki niso toliko vezane na specifični dogodek, na primer vprašanje ksenofobije (B19, B25).⁷ V besedilih, kjer se to ne zgodi in kjer avtorji obravnavajo izbrano dimenzijo teme osredotočeno, običajno nastopa manj akterjev, besedilo pa se omeji na razpravo o posamičnem vprašanju, denimo o stenah v centrih za tujce (B18) ali o policijskih patroljah na meji (B4, B6, B48).

Število akterjev in vrsta konfliktnosti teme se v obeh sklopih besedil razlikujeta. Besedila, ki dogodek obravnavajo kot iztočnico za širšo razpravo o temi, navajajo več akterjev in širše dimenzije konfliktnosti. Ta besedila temo obravnavajo v njeni kompleksnosti z upoštevanjem razmerij med več akterji, ki nastopajo z različnimi stališči. Nasprotno v drugem sklopu besedil, kjer avtorji z argumentacijo ostajajo pri dogodku, ki ga izpostavijo v izhodišču, je tema povečini preobilno predstavljena glede na dogodek.

V prvem sklopu besedil se med več akterji poleg migrantov pogosto pojavljajo tudi država oziroma njeni uradi in predstavniki, nevladne organizacije, mediji, krajanji in Cerkev. Med temi veliko besedil tematizira vprašanje ksenofobije. Te se različni avtorji različno lotevajo, prevladuje pa polarizacija besedil na tista, ki so kritična do ksenofobije, in druga, ki zanikajo oziroma opravičujejo njen obstoj. Nekateri naslovi in nadnaslovi člankov se glasijo: "Ksenofobi z razlogom" (B11), "Rasisti, fašisti in normalni" (B21), "Ksenofobija se (s)plača!" (B24). Analiza pokaže, da besedila, ki temo obravnavajo v tem kontekstu, navajajo največ in najbolj različne akterje, denimo v spodnjem primeru medije v odnosu do migrantov, skupaj z državo in notranjim ministrom, Cerkvijo in nadškofom:

"Tako je to v državi, kjer so mediji (vsa čast izjemam) ojačani glas države, kjer nadškof govori kot notranji minister [...] in kjer na prvih straneh ne odmeva novica, da so v domu za tujce na Celovški otroke in morebiti tudi druge stanovalce popikale stence, temveč zares odmevajo šele posledice tega odkritja. [...] Kar seveda pomeni, da smo spet ogroženi Mi, in ne Oni (B11)".

7 Navedbe novinarskih besedil so označene s črko B in z zaporedno številko v analizo vključenega besedila (gl. seznam medijskih besedil; navedbe so razvrščene po datumu objave).

Nasprotno besedila, ki teme ne obravnavajo z upoštevanjem širšega konteksta, ampak se osredotočijo na specifični dogodek, navajajo manj akterjev. Število akterjev, ki se pojavljajo v posamičnem članku, se kaže v odvisnosti od načina predstavitve teme. V besedilih, ki se osredotočijo na dogodek, je tema okrnjeno predstavljena, najpogosteje kot konflikt med manjšim številom akterjev. Najpogosteje gre za konflikte med migranti, državo in njenimi prebivalci:

"Brežičani so se pred meseci uprli državi, ko je ta mislila v njihovo mesto naseliti prebežnike. Prebežniki se koljejo med seboj, ko so sami s seboj za zidovi in ograjo zbirnega središča. Nad koga bi se spravili, ko bi preplezali zidove in ograjo begunskega tabora? Ljudje na Goričkem, kjer se je zgodila prebežniška drama, se bojijo, da bi bili prebežniki nerazsodni tudi, če bi pobegnili iz zbirnega centra. Je ta strah neupravičen? Slovenska vlada je naivna, če misli tako. [...] Kadar se gre Slovenija mednarodno varovanje človekovih pravic, so njeni državljani in avtohtoni prebivalci namreč v strahu, da jim bodo tuje kulture odvzele pravico do življenja (B13)."

"Popolnoma nezavarovani pa se počutijo v Vidoncih, Prosenjakovcih pa še kje, kamor država, naj mi bo oproščeno, pospravlja siromake, katerih pot v svetlo prihodnost se je končala v Sloveniji. [...] Dokler bodo najvišji predstavniki države klečeplazili pred vsakim, ki pride z evropskega severa ali juga, pri tem pa domače težave samo pometali pod preprogo ali v primeru beguncev na vzhod, se zadeve ne bodo spremenile (B15)."

"Ko so se v ljubljanskem centru za odstranjevanje tujcev pojavile stenice, so se oblasti v prestolnici hitro odločile, do bodo kakšnih 400 prebežnikov začasno nastanile v zapuščenem domu v Vidoncih. Župan in svetniki občine Grad so bili postavljeni pred dejstvo, da bo naslednji večer iz Ljubljane prispela prva skupina novih stanovalcev. Uspelo jim je dobiti zagotovilo, da bodo tujci njihovi neljubi gostje največ štirinajst dni. Domačini pa so vseeno vzrojili. Župana in svetnike so napadali, da so privolili v umazano kupčijo, ne da bi jih vprašali za mnenje (B40)".

V teh besedilih so migranti predstavljeni kot problem, ki ogroža lokalno prebivalstvo, država pa da ne stori dovolj, da bi prebivalstvo zaščitila (pred migranti). V tem sklopu besedil je pogosto predstavljen tudi konflikt med migranti, tihotapci in policijo:

"Iskalci dela in lažjega življenja v obljubljenih državah zahodne Evrope ne morejo do končnega cilja brez posrednikov, ki jim pogosto prestrežejo pot in jih spre-

menijo v objekt donosnega trgovanja. Tu in tam uspe policiji tudi z mednarodnimi povezavami spraviti kakega trgovca s človeškimi stiskami za zapahe (B5)."

Tema se pojavlja tudi kot konflikt med dvema akterjema, med migranti in državo Slovenijo:

"Konec julija 1999 je DZ RS sprejel zakon o azilu. [...] V letu 2000 je prišlo do kritičnih razmer, ko je število prosilcev izjemno poraslo, kar je pomenilo izjemno obremenitev za Republiko Slovenijo. Ker je v večini primerov šlo za tujce, ki so vlogo za azil oddali predvsem z namenom, da se izognejo takojšnji odstranitvi iz države, in ni šlo za osebe, ki bi dejansko iskale zaščito države zaradi preganjanja v lastni državi. [...] Ukrepi so bili nujni predvsem zato, da se zmanjša število tistih tujcev, ki so Republiko Slovenijo izkoristili le kot tranzitno in ne ciljno državno in zaradi prepreečevanja zlorabe azila (B7)."

Novinarska besedila smo razdelili v dva sklopa. V prvem so besedila, ki se teme lotevajo širše, v drugi skupini pa besedila, ki so v večji meri vezana na dogodek. V prvi skupini je 26 besedil (42,6 odstotka), v drugi 35 (57,4 odstotka).⁸ Ugotavljali smo, kateri akterji se v besedilih pojavljajo v konfliktnih razmerjih (tabela 5 v prilogi). Vrednosti za spremenljivko akterji so bile določene z upoštevanjem specifičnosti teme. Na podlagi analize besedil so bile izbrane naslednje vrednosti: 1) migranti, 2) nevladne organizacije, 3) civilna družba, 4) mediji, 5) krajani, 6) država Slovenija, 7) oblast, 8) policija, 9) tihotapci, 10) Rimskokatoliška cerkev in 11) Evropska unija.

Poimenovanja akterjev oziroma sklicevanja nanje so se razlikovala. Za krovno vrednost smo izbrali tisto, ki najširše zajame različna poimenovanja, v primeru vrednosti migranti pa smo poskušali izbrati termin, ki ni izključujoč (oziroma izključuje v manjši meri). Med poimenovanji migrantov so se pojavljali naslednji izrazi: "azilanti", "tujci", "ilegalci", "odvečni", "golazen", "reveži", "siromaki", "prosilci za azil", "nesrečniki", "bedniki" in podobno. Nevladne organizacije so se kot akter pojavile kolektivno ali posamično, z imeni katere od organizacij (Slovenska filantropija, Amnesty International, Mirovni inštitut). Urad za intervencije (UZI), gibanjska mreža, ki je organizirala manifestacijo v podporo migrantom, se je v analiziranih besedilih pojavljala kot civilnodružbena iniciativa. V drugih primerih je kot akter nastopala "civilna družba" na splošno.⁹

Medije smo določili kot vrednost za nekaj različnih poimenovanj, najpogosteje so se kot akterji pojavljali novinarji, tudi predstavniki in predstavnice sedme sile.

8 Ta so v tabeli 5 (v prilogi) označena z *.

9 Za potrebe analize in ker se je UZI v medijskih besedilih pojavljal kot civilnodružbena iniciativa, smo ga kot akterja uvrstili pod vrednost civilna družba. Sicer pa se je UZI razlikoval od dominantnih predstav o civilni družbi, saj je bil "predvsem zaporedje zborovanj, kjer so sodelovale aktivistke in aktivisti, interesne skupine in skoraj nikoli predstavniki organizacij, ker sta v delovanju prevladovala odpor do strankarstva in antiavtoritarna načela" (Zadnikar, 2004, 211).

Krajani pa je vrednost, ki se specifično nanaša na odnos, reakcije lokalnega prebivalstva po Sloveniji (Šiška v Ljubljani, Veliki Otok pri Postojni, Prekmurje oziroma Vidonci in Prosenjakovci in drugo). Poimenovanja so bila različna: krajani, prebivalci Velikega Otoka, vaščani, domorodstvo, stanovalci sosesk, prebivalci Prekmurja, Šiškarji, domačini. Oblast predstavlja vrednost za najbolj raznoliko skupino akterjev, saj so se kot akterji pojavljali tako posamezni predstavniki oblasti, oblastna politika kot celota in tudi posamezni uradi. Med posamezniki se je kot akter največkrat pojavil takratni notranji minister Rado Bohinc (enajstkrate), pogosto so bili kot akterji imenovani župani posameznih občin (sedemkrat), v dveh primerih sta bila poimenovana predsednik republike in predsednik vlade. Druga poimenovanja so bila: vlada, ministrstvo za notranje zadeve, predstavniki države, državni uradniki, predstavniki oblasti, Bajukova vlada, Drnovškova ekipa, izvoljeni oblastniki, državni organi, slovenski politiki, politični vrhovi, pravosodje, vladni gospodi, poslanci. Tihotapci so se pojavljali tudi kot trgovci z ljudmi, tihotapci z belim blagom in vodniki beguncev.

Najpogosteje so se kot akterji pojavljali migranti, in sicer v 50-ih člankih (od skupaj 61-ih). Avtorji besedil so migrante navajali kot vir oziroma kot povzročitelje konfliktov ali pa so jih omenjali kot akterje, ki se v konfliktu pojavljajo, niso pa k njemu aktivno prispevali. V prvem primeru prevladujejo besedila s ksenofobno vsebino, v drugem pa besedila, v katerih avtorji opozarjajo na ksenofobijo. Besedila, v katerih se migranti kot akterji niso pojavljali, so se vsebinsko nanašala na širše teme, med njimi večina na razpravo o prehodnih obdobjih za Slovenijo za področju pretoka delovne sile, kjer sta se v konfliktnem razmerju pojavljali predvsem država Slovenija in EU. Migranti se izjemoma niso pojavljali kot akterji še v nekaterih besedilih, ki so obravnavala sojenje J. L., kjer sta se v konfliktnem razmerju denimo pojavljala L. in država Slovenija oziroma njen pravosodni sistem.

Migranti so se kot povzročitelji konfliktov pogosto pojavljali v besedilih, ki so obravnavala reakcije prebivalcev v okolici centrov za tujce, kjer so bili migranti nastanjeni:

"Prebivalci Velikega Otoka in bližnjih okoliških vasi smo proti namestitvi teh ljudi, s katerimi so povezani kriminal, strah in negotovost (B1)."

"Zdaj smo soočeni z dejstvom, da se je pričel begunski val ljudi iz bolj eksotičnih krajev. Ti ljudje so kljub svojim morebitnim stiskam za nas popolni tujci. [...] in nenadoma nas je postalo vsega tega strah. [...] Opravičujem se, ker sem povzdignila glas, ker se počutim ogrožena zaradi vseh teh tujcev (B33)."

"Dolenjski list je ob razpravah o morebitnem odprtju centra za prebežnike v Brežicah pravilno omenil prav lrance kot tiste prebežnike, ki bi zaradi svojega izvirnega, Slovencem povsem tujega okolja lahko grdo zmotili brežiški utečeni vsakdanjik (B13)."

V teh besedilih se je kot povzročiteljica konflikta pogosto pojavljala tudi država z argumentom, da ni zaščitila svojih državljanov (pred migranti). V pismu bralcev se tako avtorica sprašuje "Zakaj naša oblast ne zavaruje svojih državljanov?", podpis na koncu besedila pa se glasi: "Sami sebi prepuščeni, v strahu živeči domačini" (B14). Ali naslednji primer: "Ni mi jasno, da jih država ne more vrniti tja, od koder so prišli. Seveda je za te ljudi treba najti streho nad glavo, posteljo in hrano. Vse te stroške pa moramo plačevati obubožani državljani" (B4).

Migranti so se kot povzročitelji konfliktov pojavljali tudi v besedilih, ki so obravnavala varovanje meje in se osredotočala na organiziranost policijskega delovanja:

"Pred dnevi so slovenski in italijanski policisti skupno nastopili proti preteči nevarnosti, imenovani ilegalci, ki jo bodo s skupnimi slovensko-italijanskimi patruljami skušali zatreti (B10)."

Besedila, ki temo obravnavajo z vidika policijskega varovanja mej in držav pred migranti, smo uvrstili (v tabeli 5 v prilogi) med tista (*), ki se osredotočajo na specifični dogodek (denimo policijske akcije). Iz tabele je razvidno, da je število akterjev, ki so v takšnih besedilih vključeni v konflikt, nižje v primerjavi s pojavljivostjo akterjev v besedilih, ki temo obravnavajo z več vidikov. Spodnja tabela 4 kaže, da med 35 besedili, ki izhajajo iz specifičnega dogodka, jih 11 navaja dva akterja, medtem ko med besedili, ki obravnavajo različne vsebine, povezane s temo (skupaj 26), ni besedila s tako nizkim številom akterjev. Komentarji in pisma bralcev, ki se osredotočajo na specifični dogodek upovedovanja, največkrat navajajo tri akterje (skoraj 43 odstotkov besedil), medtem ko besedila, ki obravnavajo več vprašanj o temi, največkrat navajajo pet akterjev (38,5 odstotka besedil).

Tabela 4: Deleži akterjev glede na vrsto besedila.
Table 4: Shares of examined participants by text type.

Besedilo	Število akterjev						
	2	3	4	5	6	7	8
Izhaja iz dogodka	11 31,4%	15 42,9%	8 22,8%	0	1 2,9%	0	0
Upošteva več vsebin	0	2 7,7 %	9 34,6%	10 38,5%	4 15,4%	0	1 3,8%

Zgovoren podatek je še, da je v tistih besedilih, ki se osredotočajo na dogodek, tema pogosto reducirana na policijsko akcijo, policijsko "obvladovanje problema", v katerem se kot akter pogosto pojavlja država, ki sproža policijske akcije. V teh besedilih med akterji denimo ne zasledimo nevladnih organizacij ali medijev.

Iz tabele 5 (v prilogi) je razvidno, da se policija pojavlja kot akter v 18 besedilih (30 odstotkov). Več kot polovica besedil – 12, devet iz prvega sklopa (*), tri iz drugega sklopa besedil – obravnava policijo kot pomembnega akterja za "obvladovanje prebežništva", tudi za zaščito državljanov pred migranti:

"Seveda imajo prav državljani, katerih premoženje je ogroženo, da protestirajo. Saj imamo vendar policijo in vojsko za to, da nas branita pred vsakršnim nasiljem (B28)."

V nekaterih besedilih pa avtorji, med njimi so predvsem predstavniki nevladnih organizacij ali raziskovalnih inštitutov, vlogo policije problematizirajo kot vir konflikta, na primer:

"Ne le da je mogoče dvomiti o usposobljenosti odgovornih v azilnem domu, temveč je mogoče sklepati, da se situacija ne bo spremenila, dokler bosta azilni dom in center za tujce delovala pod okriljem policije (B61)."

Glede pojavnosti civilne družbe kot akterja je analiza zanimivo pokazala, da se civilna družba v večini primerov pojavlja kot nejasna kategorija. Ko se avtorji sklicujejo na splošno na civilno družbo, praviloma ni jasno, katere akterje naj bi zajemala. Izraz se je bolj kot ne pojavljal kot neke vrste prazni označevalec, na primer: "Še bolj kot država so v odnosu do beguncev odpovedali mediji in civilna družba" (B23). Pokazalo se je tudi, da se je v primerih sklicevanja na civilno družbo na splošno ta zgolj omenjala, njeno delovanje pa ni bilo tematizirano. V teh primerih se je civilno družbo samoumevno umeščalo v konflikt, po modelu reprezentativne demokracije, po katerem je vloga civilne družbe v korigiranju oblasti. Tako se je denimo omenjala skupaj z zakonodajno oblastjo, policijo in mediji (B12, B27). Ti podatki so skladni z nekaterimi novjšimi teoretskimi pristopi, ki problematizirajo pojem civilna družba kot sicer ustrezen fenomen za obravnavo nekaterih dogodkov v šestdesetih letih v ZDA (oziroma v Sloveniji v osemdesetih letih prejšnjega stoletja) in hkrati kot ne več najbolj primeren pojem za obravnavo javnega delovanja v sodobnosti. Po teoretskih premikih pojem zamenjujejo nekateri drugi, denimo politična gibanja, nova družbena gibanja, nasprotne javnosti, alternativne javne sfere in podobno (Asen, Brouwer, 2001; Fraser, 1997; Warner, 2002; Zadnikar, 2004).

Analiza je pokazala, da se je pojem civilna družba najbolj materializiral, ko so besedila kot akterja navajala Urad za intervencije, ki je organiziral manifestacijo za solidarnost s prebežniki. Komentatorji, ki so manifestacijo vzeli za iztočnico o razpravi o ksenofobiji (B31, B32, B46), so dogodek odobraval. Drugi primer kon-

kretizacije pojma civilna družba najdemo v besedilu, ki obravnava poziv določenih organizacij (ZRC SAZU, Inštitut za narodnostna vprašanja) k odgovornejši politiki do prebežnikov (B27).

Nevladne organizacije so se kot akterji pojavljale v vlogi avtorjev komentarjev (B45) ali pisem bralcev, ki so jih oblikovale kot odprta pisma javnosti (B31) oziroma protest ob podpihovanju ksenofobije (B16). V teh besedilih je pristop k temi bolj celosten in pogosto postavljen v kontekst kritike ksenofobije. Omenjenih je več akterjev, večinoma mediji, politiki in država, ki niso dovolj aktivni pri urejanju vprašanj, ki zadevajo migrante: "Medijem in politiki je uspelo obrniti pozornost k prebežnicam in prebežnikom, kot da so kriminalci, ki se jih je potrebno bati, oni" (B31).

Nevladne organizacije so predvsem pozivale k odgovornejši državni politiki in nastopale proti inkriminaciji migrantov:

"Prebežnice in prebežniki niso vzrok za probleme; vzroki so drugeje. Vzrok je takšna ali drugačna socialna politika slovenske vlade, vzrok je nesenzibilnost slovenske države oziroma ljudi, ki jo vodijo, do realnih problemov (B31)."

"Amnesty International Slovenije ostro protestira proti načinu, kako državne oblasti pogosto opisujejo položaj v zvezi z begunci in migranti v Sloveniji. Eden zadnjih kričečih primerov je izjava župana občine Puconci Ludvika Novaka, ki je ljudi, ki so jih iz azilnega doma in centra za tujce premestili v Vidonce, označil kot "golazen". Take izjave so v nasprotju z ustavo in v nasprotju s splošno deklaracijo človekovih pravic (B16)."

Če so nevladne organizacije večinoma opozarjale na nestrpnost in na potrebo po oblikovanju odgovorne politike, pa so avtorji nekaterih pisem bralcev te organizacije pojmovali nasprotno, namreč kot akterje, ki se zavzemajo za prebežnike in so zato proti Slovencem. V pismu Mar res ksenofobija? je avtorica protest Amnesty International poimenovala kot "enostranski in celo protislovenski" (B14).

Mediji so se kot akterji pojavili v štirinajstih besedilih (30 odstotkov), in sicer v različnih, tudi nasprotnih vlogah. Večinoma so se pojavljali kot akterji, ki prispevajo h konfliktu, v manjši meri pa kot tisti, ki prispevajo k njegovemu razreševanju. Med devetimi komentarji, v katerih so avtorji navedli medije kot akterje, ki prispevajo k večanju konflikta, so trije komentatorji iz vrst novinarjev (B11, B19, B27). Ti so bili kritični do "nedozivnosti medijev", "mehkega razizma" in "ksenofobije z razlogom", ki sta prisotna med novinarji (B11).

"Mediji s(m)o marljivo stregli lokalnim strastem in predsodkom, ustvarjajoč na eni strani ekstremno podobo nevarnega tujca, kriminalca, in na drugi portret lokalnega, nestrpnega brezčutneža (B19)."

Drugi komentatorji so bili kritični do medijev, ki da so "skoraj podpihovali proti-begunsko histerijo" oziroma so pri temi "odpovedali" (B23), hkrati so "s svojim

‘pretežno objektivnim’ pristopom bolj ali manj očitno stopili na stran ‘prestrašenega in ogroženega slovenskega ljudstva’” (B22) oziroma, bolj neposredno:

"Boštjan Lajovic in Darja Zgonc sta gospoda nadškofa kar pustila, da se nemoteno spreneveda in si nadeva masko krščanske ljubezni ter bratovskega usmiljenja na ledeno lice brezbriznosti. Z njunim privoljenjem je njegov sonorni bariton na sveti večer delil odpustke vsem nam, ki nam je bilo, je in bo vseeno. O željah beguncev pa niti besede (B12)."

Mediji pa so se v manjšem številu besedil pojavili tudi kot akterji, ki so opozarjali na konflikt:

"Kolikor sem zasledil v tisku prejšnjega tedna, so Kreft, Pušenjak, Žagar, Mihelj, vsaj implicitno nekateri novinarji v svojih poročilih, sodelavci Inštituta za narodnostna vprašanja in ne nazadnje Slovenska kinoteka s tednom begunskega filma vendarle opozorili na pojav zaskrbljujočega izbruha ksenofobije, paranoje in histereje v Sloveniji 21. stoletja. [...] Kot kaže, ni toliko problem premajhna gostota protiksenofobičnih zapisov v medijih (pri čemer vsak hujskaški ali neutemeljeno panični zapis je problem!), ampak to, da ti komentarji, pozivi in sporočila kratko in malo niso učinkovali (B22)."

Da se tako krajani, država in oblast pojavljajo v tako velikem deležu besedil, krajani v 21, država v 35, oblast pa v 43 besedilih (od skupaj 61), je mogoče pojasniti z zgoraj omenjeno dogodkovno povezanostjo vsebine komentarjev. Dogodki, razkritje stenic v Centru za tujce v Šiški, ad hoc selitev prebežnikov iz Ljubljane v Vidonce in drugo, so namreč, kot pokaže vsebina besedil, povezani s konfliktnimi razmerji med krajani in migranti oziroma med krajani, migranti in oblastjo. Visoko stopnjo pojavnosti države in oblasti med akterji je mogoče pojasniti tudi z nekaterimi reakcijami predstavnikov države, denimo notranjega ministra, ki je v začetku leta 2001 govoril, da migranti ogrožajo varnost Slovenije (B30).

JAVNO MNENJE V MEDIJIH: H KOREKTIVU AGREGIRANIH MNENJ

V analizi, ki smo jo predstavili zgoraj, smo se osredotočili na medijsko pojavljanje mnenj o migracijah glede na konfliktnost teme. V nadaljevanju nas bo zanimalo pojavljanje javnomnenskih raziskav na temo migracij v medijih, da bi pokazali na kompleksnost nastajanja mnenj. Ugotavljali smo, katere anketne raziskave so predstavljene v medijih, kako so predstavljene in kako obravnavajo migracije. Z analizo smo želeli preveriti (ne)skladnost rezultatov javnomnenskih raziskav z vsebinsko analizo mnenj, ki smo jo izčrpno predstavili, da bi pokazali na diverzificiranost mnenj o migracijah.

Vprašanje, ki smo si ga postavili, je, koliko javnomnenske raziskave zajamejo različna mnenja različnih akterjev in koliko upoštevajo kontekst, v katerem mnenja nastajajo. Preverjali smo domnevo, da javnomnenske raziskave ne obravnavajo v dovolj veliki meri različnosti mnenj. Da bi pridobili natančnejši vpogled v prisotnost javnomnenskih raziskav o proučevani temi v medijih, nas ni zanimalo samo pojavljanje anketnih raziskav v medijih, ampak tudi, kako se avtorji komentarjev in pisem bralcev, ki so analizirani zgoraj, sklicujejo na te raziskave.

Novinarska besedila, ki obravnavajo anketne raziskave, smo pridobili na podlage baze podatkov UVI. Ta je pokazala, da se je v obdobju 2001–2003 v medijih pojavil en sam takšen prispevek. Gre za prispevek o rezultatih javnomnenskega glasovanja o migrantih, izvajalec katerega je bil Delo Stik, prispevek pa je bil objavljen v tedniku Nedelo,¹⁰ februarja 2001 v času najintenzivnejšega poročanja o proučevani temi. Ta podatek dovolj zgovorno potrjuje, da je v proučevanje pojavljanja mnenj o tako diverzificirani in konfliktni temi, kot so migracije, potrebno vključiti različna mnenja, ki se oblikujejo na različne načine, in da sklicevanje na javnomnenska glasovanja ne zadostuje. Na podlagi podatka o zanemarljivi pojavnosti anketnih raziskav lahko potrdimo tezo, da je rezultate anketnih raziskav potrebno obravnavati kot zgolj eno dimenzijo pri proučevanju javnega mnenja in da je za podrobnejšo obravnavo potrebno upoštevati mnenja, ki drugače nastajajo, denimo, kot je pokazala analiza, v medijskih besedilih interpretativnih žanrov.

Analiza besedil je pokazala na visoko stopnjo diverzificiranosti mnenj, ki je anketno ugotavljanje mnenj ne zmore zajeti. Pojasnjevalna moč rezultatov anketnega ugotavljanja mnenja je omejena, saj statistični seštevki individualnih mnenj ne odražajo nujno diverzificiranosti mnenj. Ta izhodišča lahko v našem primeru potrdimo ne samo na podlagi podatka o skorajšnji nepojavnosti anketnih raziskav v medijih, ampak tudi na podlagi vsebinske analize rezultatov javnomnenskih glasovanj oziroma njihove (ne)pojavnosti v medijskih besedilih, vključenih v analizo.

Objavljeni prispevek o javnomnenskem glasovanju potrjuje ustaljene stereotipne vzorce o migrantih: več kot 65 odstotkov vprašanih meni, da so migranti "ljudje, ki iščejo boljše življenje, so ekonomski migranti", skoraj 60 odstotkov vprašanih pa se ne bi strinjalo z naselitvijo migrantov v bližini njihovega doma. Na podlagi analize zgoraj, ki je razkrila kompleksnost teme in mnenj o njej, vprašanja, tako kot so oblikovana v javnomnenskih raziskavah, ne morejo zaobjeti različnih mnenj. Ta primer priča, da javnomnenska glasovanja hkrati reproducirajo stereotipne vzorce in odražajo nepoznavanje teme. V

10 Gre za članek Iščejo boljše življenje ... (Nedelo, 4. februar 2001).

navedenem primeru že izbira vprašanj napeljuje, da podatki ne bodo mogli povedati nič novega, ampak da bodo potrdili že obstoječe stereotipe o migrantih. Podatek, da se večina vprašanih ne bi strinjala z naselitvijo migrantov v bližini njihovega doma, sicer potrjuje nekatere ugotovitve analize besedil, ko so bili krajanji predstavljeni kot domnevne žrtve migrantov. Obenem pa ne prispeva nič bistvenega k razumevanju migracij kot spremenljivega fenomena, vezanega, kot smo pokazali z analizo besedil, na dogodkovnost, stopnjo konfliktnosti, razmerja med akterji in podobno.

Odsotnost vprašanj, ki bi pokazala na širše poznavanje teme, je še dodaten razlog za sklep, da javnomnenjska glasovanja lahko služijo ne samo kot primer ugotavljanja mnenja o migrantih, ampak tudi kot mehanizem, ki proizvaja stereotipizirana mnenja. Analiza besedil je pokazala, da so nasprotovanja krajanov zgolj ena od dimenzij teme, da so se pojavljala tudi druga mnenja, ki so, denimo, izrazila kritiko nasprotovanj krajanov in v katerih so avtorji in avtorice pozivali k odgovornejšemu ravnanju. Javnomenjska glasovanja takšnih mnenj niso ugotavljala, niso vključila "alternativnih" mnenj, zaradi česar se kažejo ne samo kot mehanizem za ugotavljanje mnenj, ampak lahko nastopajo tudi kot mehanizem za proizvodnjo ali reprodukcijo mnenj s ksenofobno vsebino.

Trend uporabe rezultatov anketnih raziskav za potrjevanje negativnih stališč vprašanih do prebežnikov in odsotnost alternativnega okvirjanja javnomnenjskih raziskav kot tudi odsotnost tematiziranja drugačnih oblik pojavljanja mnenj se je potrdil tudi na primeru analize medijskih besedil. V komentarjih so bili rezultati javnomnenjskih raziskav predstavljeni posplošeno, brez podpornih informacij o sami raziskavi, naročniku ali namenu raziskave. Prav tako nismo zasledili analize o omejeni pojasnjevalni vrednosti rezultatov. Ti so bili predstavljeni kot objektivna dejstva, posploševalo se jih je kot mnenje vseh Slovencev, denimo: "43,8 odstotka Slovencev meni, da so pogromi, ki so jih uprizorili sosede domov za azilante, migrante in begunce, upravičeni" (B21).

V nobenem od analiziranih besedil, kjer se je pojavil sklic na javnomnenjsko raziskovanje, ni bilo navedeno, za katero raziskavo gre ali kdo je naročnik raziskave. Komentarji so, denimo, zapisali, da je slovensko javno mnenje na dveh bregovih (B32), navajali so, da je

statistika o naši nestrpnosti "grozljiva" (B25), da se je javno mnenje obrnilo proti migrantom (B21), pri čemer trditev niso podrobneje interpretirali. Takšne navedbe, skupaj, denimo, s predlogi, da je potrebno javno mnenje "obrniti" (B22, B27), lahko sicer prispevajo k opozarjanju na nestrpnost, hkrati pa z nereflektiranim sklicevanjem na javno mnenje kot na mnenje vseh prispevajo k posploševanju rezultatov in k utrjevanju prepričanja o njihovi nevprašljivosti in apriorni objektivnosti. Poleg tega prispevajo k razumevanju javnega mnenja kot trdne kategorije in ne kot fenomena, ki, rečeno z Albigom, nenehno nastaja in se spreminja.

Analiza pojavnosti rezultatov javnomnenjskega raziskovanja je pokazala, da te raziskave ne ugotavljajo toliko različnosti mnenj, ampak mnenja homogenizirajo in jih interpretirajo kot mnenja vseh. Nasprotno pa je analiza medijskih besedil pokazala, da, denimo, mnenja, da migranti ogrožajo Slovence, nikakor ne moremo posplošiti kot mnenja vseh Slovencev. Ta analiza je pokazala na veliko heterogenost mnenj. Nekateri komentatorji in avtorji pisem bralcev so, denimo, migrante navajali kot akterje, ki povzročajo konflikte. Takšna besedila so se teme lotevala z vidika potrebe po zaščiti države in državljanov in so se osredotočala na poročanje o policijskih akcijah. Nekatera druga mnenja pa so, nasprotno, upoštevala kompleksnost teme. Tista, ki so navajala več akterjev, so predstavila različne dimenzije teme in so se, med drugim, osredotočala na kritiko ksenofobije. Analiza je pokazala, da torej obstajajo alternativna, drugačna mnenja, mnenja, ki odpirajo nove perspektive k obravnavi teme. Obenem se je pokazalo, da so to mnenja, ki jih javnomnenjske raziskave oziroma sklicevanja nanje niso tematizirala.

Različnosti mnenj o proučevani temi in kompleksnosti konfliktnih razmerij med različnimi akterji javnomnenjske raziskave niso izmerile. Niso pokazale na spremenljivost mnenj in niso ugotavljale različnih kontekstov, v katerih se je tema pojavljala. Na to različnost smo v našem primeru pokazali s korekcijsko obravnavo mnenj na podlagi vsebinske analize izbranih medijskih besedil. Rezultati medijske analize in ne anketnega preverjanja mnenj oziroma medijskega poročanja o anketnih raziskavah so pokazali na kompleksnost mnenj, različnost njihovega nastajanja in različnost aspiracij v argumentacijah.

Priloga

Tabela 5: Pojavljivost akterjev glede na besedilo.

Table 5: Frequency of appearance of examined participants by text.

Zap. št.	Prebežniki	Nevladne organizacije	Civilna družba	Mediji	Krajani	Država (SLO)	Oblast	Policija	Tihotapci	RKC	EU	Skupaj
1	X			x	X		X					4
2*			X			x	X					3
3	X	x	X	x		x	X	x	X			8
4*	X						X					2
5*	X							x				2
6*	X							x				2
7*	X					x	X					3
8	X		x	x		x	X					5
9*	X	x	x		x		X	x				6
10*	X						X	x				3
11	X			x		x	X	x		x		6
12	X			x		x	X	x		x		6
13*	X				x	x	X					4
14	X	x		x			X					4
15*						x	X		X			3
16	X	x			x	x	X					5
17*	X						X					2
18*	X				x		X					3
19	X				x	x	X					4
20*	X				x		X					3
21	X			x	x		X	X				5
22	X			x	x		X			x		5
23	X		x	x	x	x	X					6
24	X			x	x	x	X	X				6
25	X				x	x	X					4
26	X			x		x	X					4
27	X		x		x		X	X				5
28	X			x		x		X				4
29	X		x		x		X	X				5
30*	X					x	X					3
31	X		x	x		x	X					5
32	X		x		x	x						4
33*	X				x							2
34*						x					x	2
35*	X					x			X	x		4
36	X	x				x		X				4
37*	X					x					x	3
38*	X			x	x							3
39*			x			x	X	X				4
40*					x	x	X					3
41	X				x	x	X				x	5
42*						x					x	2
43*						x					x	2
44*						x	X				x	3
45	X		x			x	X					4
46	X		x			x	X				x	5
47*	X					x	X				x	4
48*	X							X				2
49*	X					x	X				x	4
50*	X							X	X		x	4
51*								X	X			2
52	X	x			x							3
53*	X						X		X			3
54*							X	X	X			3
55*	X					x	X					3
56*	X				x		X					3
57*	X								X			2
58*	X	x					X			x		4
59	X					x	X					3
60	X	x					X	X	X			5
61*	X	x				x					x	4

OPINIONS CONCERNING MIGRANTS IN THE PRESS: THE NEED FOR CORRECTION OF PUBLIC OPINION RESEARCH

Mojca PAJNIK

The Peace Institut, Institut for Contemporary Social and Political Studies, SI-1000 Ljubljana, Metelkova 6
e-mail: mojca.pajnik@mirovni-institut.si

SUMMARY

When dealing with public opinion as a variable phenomenon, different opinions, concerning a certain issue, must be addressed, which form on various grounds and do not only reflect "public opinion" represented in longitudinal opinion poll researches as a sum of individual expressed opinions. The analysis is focused on the discursive consideration of opinions, concerning migrants/migrations, published in Slovene printed media (2001–2003) and results of opinion polls concerning this topic appearing in the media. In the first phase, the interpretative genres – commentary and readers' letters – are discussed as units of the sample, while in the second phase published texts covering results of opinion polls concerning migrations are examined. The analysis of the emergence of opinions regarding migrations in the media will demonstrate the multidimensionality of the process of opinion-formation and the heterogeneity of opinions. The assumption that opinion poll researches do not address the diversity of opinions to a sufficient degree is examined and the need to establish certain methodological corrections in public opinion research is emphasised as such corrections could help to determine the variety of opinions and provide a more precise understanding of public opinion.

Key words: public opinion, longitudinal survey research, discursive analysis, methodological correction, migration

MEDIJSKA BESEDILA

B1 – Izidora Koštomaj: Prebežniki na otoku, pismo bralcev. Mag, 10. 1. 2001.
B2 – Jelena Gačša: Pretok ljudi po slovensko, komentar. Delo, 11. 1. 2001.
B3 – Žarko Hojnik: Nič novega, komentar. Delo, 13. 1. 2001.
B4 – Janko Fon: Vojsko na južne in vzhodne meje, pismo bralcev. Nedeljski dnevnik, 14. 1. 2001.
B5 – Lojze Kante: S skupnim pogledom, komentar. Delo, 16. 1. 2001.
B6 – Miro Kocjan: Prebežništvo in Evropa, komentar. 7D, 17. 1. 2001.
B7 – brb: Ali je Slovenija rešila vprašanje azila?, komentar. Večer, 22. 1. 2001.
B8 – Branko Žunec: Mrčes le vrh ledene gore?, komentar. Večer, 23. 1. 2001.
B9 – Rado Bohinc: Reševanje problema ilegalnih migracij, pismo bralcev. Dnevnik, 23. 1. 2001.
B10 – Vojislav Bercko: Družno proti ilegalcem, komentar. 7D, 24. 1. 2001.
B11 – Ranka Ivelja: Ksenofobi z razlogom, komentar. Dnevnik, 24. 1. 2001.

B12 – Dušan Jovanović: Želje in zid, komentar. Delo, 27. 1. 2001.
B13 – Martin Luzar: Brežice so videle Teheran, komentar. Dolenjski list, 1. 2. 2001.
B14 – Marija Vodišek: Mar res ksenofobija?, pismo bralcev. Dnevnik, 1. 2. 2001.
B15 – Vzhodnik: Še enkrat o beguncih pa o Avgijevev hlevu in konjskih figah, komentar. Demokracija, 1. 2. 2001.
B16 – Dean Zagorac, Anita Longo (Amnesty International): Protest ob podpihovanju ksenofobije s strani državnih uradnikov, pismo bralcev. Dnevnik, 5. 2. 2001.
B17 – Matija Logar: Aseptična Slovenija, komentar. Večer, 7. 2. 2001.
B18 – b. a.: E-stenice, komentar. Večer, 7. 2. 2001.
B19 – Darka Zvonar Predan: Straže, komentar. Večer, 7. 2. 2001.
B20 – Karel Kozic: Trgovanje z ilegalci, pismo bralcev. Večer, 7. 2. 2001.
B21 – B. G.: Rasisti, fašisti in normalni, komentar. Svobodna misel, 9. 2. 2001.
B22 – Darko Štrajn: Dežela na Zahodu, komentar. Dnevnik, 10. 2. 2001.

- B23 – Miha Kovač: Golazen, komentar. Dnevnik, 10. 2. 2001.
- B24 – Borut Brumen: Ksenofobija se (s)plača!, komentar. Dnevnik, 10. 2. 2001.
- B25 – Ingrid Mager: O srcu z razumom, komentar. Dnevnik, 10. 2. 2001.
- B26 – Anton Stres, Imre Jerebic: Prebežniki so ljudje (Stališče komisije Pravičnost in mir in Slovenske Karitas), pismo bralcev. Dnevnik, 10. 2. 2001.
- B27 – B. Š.: Medijske korenine nestrpnosti, komentar. Družina, 11. 2. 2001.
- B28 – Ivan Štuhec: Žive naj vsi narodi, komentar. Družina, 11. 2. 2001.
- B29 – Vojko Flegar: Pot pod noge, komentar. Nedelo, 18. 2. 2001.
- B30 – Miran J. Lesjak: Kam pa danes piha veter?, komentar. Dnevnik, 20. 2. 2001.
- B31 – Špela Veselič (SOS telefon): Odprto pismo slovenski javnosti, pismo bralcev. Gorenjski glas, 23. 2. 2001.
- B32 – Vili Einspieler: Za narodov blagor, komentar. Nedelo, 25. 2. 2001.
- B33 – Vika Lozar: "Prišli so na naše dvorišče", pismo bralcev. Dnevnik, 5. 3. 2001.
- B34 – Stojan Žitko: Neverjetna sladkost prehodnih obdobij, komentar. Delo, 9. 3. 2001.
- B35 – Herbert Vizjak: Prenizke kazni za vodnike beguncev, pismo bralcev. Večer, 9. 3. 2001.
- B36 – s. a.: Begunski labirint, komentar. Slovenske novice, 10. 3. 2001.
- B37 – Ilija Marinković: Nerealno o delovni sili, komentar. Delo, 17. 3. 2001.
- B38 – Igor Ž. Žagar: Misli globalno, deluj lokalno!, komentar. Delo, 19. 3. 2001.
- B39 – Vesna Drole (MNZ): "Hudi očitki letijo na policijo", pismo bralcev. Dnevnik, 23. 3. 2001.
- B40 – Milena Dora: Prebežniški turizem lahko tudi mamljiv, komentar. Dnevnik, 2. 4. 2001.
- B41 – Bogomir Kovač: Tujci so samo ogledalo političnih, kulturnih, ekonomskih čudaštev, komentar. Finance, 23. 4. 2001.
- B42 – Boris Jaušovec: Kdaj bomo živeli prihodnost, komentar. Večer, 1. 6. 2001.
- B43 – Stojan Žitko: Le strah pred brezposelnimi ali kaj več?, komentar. Delo, 1. 6. 2001.
- B44 – Ivan Vidic: Dvajset poglavij, komentar. Večer, 2. 6. 2001.
- B45 – Dean Zagorac: Pri nas doma, komentar. Dnevnik, 18. 7. 2001.
- B46 – Petra Zemljič: Kdo bo rekel bobu bob?, komentar. Večer, 24. 7. 2001.
- B47 – Ilija Marinković: Nova delovna mesta za priseljence, komentar. Delo, 27. 7. 2001.
- B48 – Lojze Kante: Zaušnica policijskemu sodelovanju, komentar. Delo, 3. 8. 2001.
- B49 – Damijan Slabe: Ko strah poganja svet, komentar. Delo, 2. 10. 2001.
- B50 – Božo Mašanović: Kakofonija, komentar. Delo, 17. 10. 2001.
- B51 – Vinko Vasle: Kralj in njegov proces, komentar. Jana, 22. 1. 2002.
- B52 – Bojan Oblak: Pismo Kuzmaniču, pismo bralcev. Mag, 23. 1. 2002.
- B53 – Elvira Miše: Polomija, komentar. Mag, 23. 1. 2002.
- B54 – Majda Vukelič: Res Zalar proti Cerarjevi?, komentar. Delo, 24. 1. 2002.
- B55 – Boris Jež: Resolucije in umazane podrobnosti, komentar. Delo, 25. 1. 2002.
- B56 – Tomica Šuljič: Neusmiljeni cariniki, komentar. Mladina, 28. 1. 2002.
- B57 – Tomica Šuljič: Kralj picopekov?, komentar. Mladina, 25. 2. 2002.
- B58 – Borut Brumen: Evropski graničarji, komentar. 7D, 3. 7. 2002.
- B59 – Janko Fon: Kam z begunci?, pismo bralcev. Demokracija, 25. 7. 2002.
- B60 – Drago K. Ocvirk: Naši begunci in izseljenci, komentar. Dnevnik, 27. 6. 2003.
- B61 – Alenka Puhar: Priporočilo za velikodušnost, komentar. Delo, 9. 7. 2003.

LITERATURA

- Asen, R., Brouwer, D. C. (eds.) (2001):** Counterpublics and the State. Albany (NY), State University of New York Press.
- Albig, W. (1939):** Public Opinion. New York, McGraw Hill.
- Arendt, H. (1972/2003):** Resnica in laž v politiki. Ljubljana, Društvo Apokalipsa.
- Balibar, É. (2004):** We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship. Princeton – Oxford, Princeton University Press.
- Benhabib, S. (2004):** The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens. Cambridge, Cambridge University Press.
- Blumer, H. (1948):** Public Opinion and Public Opinion Polling. American Sociological Review, 13. Columbus, 542–549.
- Bourdieu, P. (1972/1979):** Public Opinion Does not Exist. V: Mattelart A., Siegelau. S. (eds.): Communication and Class Struggle, 1. New York, International General, 124–130.
- Drolc, A. (2003):** Imigranti med evropsko migracijsko politiko in posebnostmi prostora. V: Pajnik, M., Zavrtnik-Zimic, S. (eds.): Migracije – globalizacija – Evropska unija. Ljubljana, Mirovni inštitut, 147–167.
- Erjavec, K. (2003):** Media Construction of Identity through Moral Panics: Discourses of Immigration in Slovenia. Journal of Ethnic and Migration Studies, 29, 2003, 1. Brighton, 83–101.

- EUMC (2002)** – European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia: Racism and Cultural Diversity in the Mass Media. Dunaj, European Research Centre on Migration and Ethnic Relations.
- Fairclough, N. (1992):** Discourse and Social Change. London, Polity Press.
- Fraser, N. (1997):** Justice Interruptus: Critical Reflections on the 'Postsocialist' Condition. New York – London, Routledge.
- Habermas, J. (1989):** Strukturne spremembe javnosti. Ljubljana, Škuc – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Habermas, J. (2001):** The Postnational Constellation: Political Essays. Cambridge (MA), The MIT Press.
- Hansen, P. (1995):** Questions from Somewhere – Who's Who in Attitude Research About 'Immigrants'. The European Journal of Social Science, 8, 1995, 2. Routledge, 191–209.
- Herbst, S. (1993):** Numbered Voices: How Opinion Polling has Shaped American Politics. Chicago, The University of Chicago Press.
- Honig, B. (2001):** Democracy and the Foreigner. Princeton – Oxford, Princeton University Press.
- Jalušič, V. (2001):** Ksenofobija ali samozaščita? O vzpostavljanju nove slovenske državljske identitete. Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti, 1. Ljubljana, Mirovni inštitut, 12–43.
- Lipovec Čebren, U. (ed.). (2002):** V zoni prebežništva: Antropološke raziskave o prebežnikih v Sloveniji. Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Mihelj, S. (2004):** The Role of Mass Media in the (Re)construction of Nations. Doktorska disertacija. Ljubljana, Institutum Studiorum Humanitatis.
- Pajnik, M., Lesjak-Tušek, P., Gregorčič, M. (2001):** Prebežniki, kdo ste? Ljubljana, Mirovni inštitut.
- Pinter, A. et al. (2004):** Oblikovanje spornih tem v javnosti: Metodološki korektiv longitudinalnega anketnega raziskovanja na podlagi uporabe analize besedil in procesne teorije javnega mnenja, Ciljnoraziskovalni projekt. Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.
- Splichal, S. (1997):** Javno mnenje. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Warner, M. (2002):** Publics and Counterpublics. New York, Zone Books.
- Zadnikar, D. (2004):** Kronika radostnega uporništva. V: Holloway, J.: Spreminjamo svet brez boja za oblast. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, 2, 2004, 3 (posebna izdaja). Ljubljana, 201–225.